

Agnieszka Żok
(Poznań)

Etyka posthumanizmu Posthuman ethics

Abstrakt:

Bioetyka stanowi bardzo prężnie rozwijającą się gałąź nauk humanistycznych. Owy przyspieszony rozwój związany jest z postępowaniem w naukach biomedycznych oraz rozwojem nowych technologii. Umożliwiają one wydłużanie, polepszanie jakości życia ludzkiego a może nawet leczenie śmierci. Refleksja bioetyczna jest niezbędna przy rozstrzyganiu problemów wiążących się z posthumanizmem. Technicznie możemy coraz więcej, bioetyka musi kontrolować te procesy nie będąc jednocześnie stoperem rozwoju nauki.

Słowa kluczowe: posthumanizm, transhumanizm, bioetyka, kultura

Abstract:

The rapid development of technology and biomedical sciences stimulates reflection of bioethics. New technologies allow for extension, improving the quality of human life and maybe even "treatment of death." The ethical reflections is a essential element of posthuman culture.

Key words: Humanism+, bioethics, culture

Tekst stanowi wstęp do szerszych rozważań dotyczących kondycji człowieka w kulturze post- i transhumanizmu. Każda epoka stawia nowe wyzwania przed naukami humanistycznymi, współczesny nam czas charakteryzuje się bardzo dużym tempem zmian. Mimo, iż od poznania genomu ludzkiego minęło już ponad dziesięć lat a w ostatniej dekadzie nie wydarzył się już żaden spektakularny przełom nie można nie zauważać przemian, jakie dokonały się w myśleniu o człowieku. Mimo iż pojęcie posthumanizmu czy transhumanizmu nie jest dla nauki nowe, dopiero teraz zaczyna być ono stosowane w szerszym kontekście i z większą świadomością. W Polsce zagadnienie to została w pierwszej kolejności dostrzeżone przez artystów. Tendencje takie można było dostrzec w pracach Grzegorza Kalmana, Grzegorza Kowalskiego czy Alicji Żebrowskiej. Bio-transfiguracja, jak pisze Monika Bakke, mają rozgrywać się zarówno na poziomie zarówno na poziomie integracji w materię życia oraz na poziomie przekonań i emocji¹. Dokonujące się zmiany nie mogą pozostawać bez wpływu na postrzeganie samego człowieka, który coraz bardziej odchodzić musi od swojego antropocentrycznego obrazu.

¹ M. Bakke, Bio-transfiguracje sztuka i estetyka posthumanizmu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2012, s 7 – 13.

Przyspieszony rozwój nauk przyrodniczych, technologii oraz medycyny nie może pozostać bez wpływu na człowieka, który zmienia się coraz szybciej. Przemiany te dotyczą zarówno sfery cielesnej, co już dawno zauważyli artyści, jak i mentalnej. Zmiana czy udoskonalenie człowieka nie jest zawsze stanowi cel posthumanizmu. Monika Bakke dokonuje pod tym kątem istotnego rozróżnienia. Pierwsze podejście nazwane zostało posthumanizmem krytycznym (filozoficzny) ma być reprezentowany przez postawę nieufności wobec nadmiernego entuzjazmu dla technologii. Posthumanizm krytyczny zdecydowanie odchodzi od postawy antropocentryzmu obejmując swym zakresem studia nad zwierzętami i roślinami. Drugi nurt stanowi transhumanizm, który przyspieszając proces ewolucji, próbuje przeprowadzić człowieka w kolejną fazę rozwoju. Mocne cechy człowieka mają ulec wzmocnieniu, wady natomiast mają być wyeliminowane bądź zminimalizowane². Podstawową różnicę pomiędzy obydwoma nurtami stanowi umiejscowienie człowieka – transhumanizm, kontynuując nurt humanizmu, stawia człowieka w centrum swoich zainteresowań, pozostaje antropocentryczny. Sądy etyczne konstruowane przez różne nurty posthumanizmu będą zatem znacząco różniły się co do zakresu deklarowanych norm moralnych. Czy bowiem, rezygnując z antropocentryzmu, powinniśmy rozszerzyć zakres normy moralnej, zakazującej krzywdzenia i zadawania bólu na zwierzęta? Debata dotycząca praw zwierząt nie zaczęła się w XX wieku, traw co najmniej od starożytności (niestety z dość sporą przerwą) jednak dopiero teraz podejmujemy refleksję nad podmiotowością nie tylko zwierząt domowych ale i hodowlanych. Etyka filozoficznego posthumanizmu nie może zatem ograniczać się tylko do nakazu respektowania praw zwierząt³. Kwestie szacunku międzygatunkowego, krytyka masowego chowu zwierząt czy uboju rytualnego nie jest tylko przedmiotem etyki posthumanistycznej⁴, obecnie stają się ogólną normą moralną⁵.

Lokujący swoje nadzieje w technologii transhumanizm, będzie musiał zmierzyć się z również obecnym od lat w refleksji etycznej problemem ingerencji w ludzkie ciało. Technologia może ingerować zarówno w ludzkie ciało jak i w umysł, czyniąc je

² Bakke, Posthumanizm, człowiek w świecie większym niż ludzki [w] Człowiek wobec natury humanizm wobec nauk przyrodniczych, Neriton, Warszawa 2010, s 337-339

³ Obecnie podstawowe prawa zwierząt to prawo do życia wolnego od cierpienia.

⁴ Do kwestii szacunku dla zwierząt, rozsądnego podejścia do kwestii spożywania pokarmów odzwierzęcych nawiązywał min. prof. Jan Hartman, nie kojarzony z nurtem posthumanistycznym.

⁵ Zadawanie cierpienia istotom odczuwającym ból nie może być dopuszczone przez współczesną myśl etyczną. Nie musi to oznaczać rezygnacji z antropocentryzmu.

lepszymi, bardziej dostosowanymi do współczesnego świata. Należy jednak pamiętać, iż nie chodzi o zmienianie człowieka w maszynę czy inne formy stawania się nią, tylko o przyspieszenie czy raczej udoskonalenie procesu ewolucji, wizję dłuższego i lepszego życia⁶. Transhumanistyczne dążenie do udoskonalenia *homo sapiens* bądź jego ewolucję ku nowemu gatunkowi. Co ważne, transhumanizm zakłada ogólną dostępność owego procesu, wszyscy powinni mieć możliwość stania się postludźmi⁷. Redukcja nierówności stanowi bowiem jedną z podstawowych zasad transhumanizmu⁸. Transhumaniści kładą nacisk na wolność jednostki, przede wszystkim w kwestii poprawek technologicznych. Transhumanizm zakłada maksimum dobrego samopoczucia, możliwości twórczych dla maksymalnej liczby istot czujących (ludzi, zwierząt, sztucznej inteligencji czy istot pozaziemskich – jeśli istnieją). Wszelkie formy dyskryminacji czy nacjonalizmów są więc niedopuszczalne⁹.

Rozważania etyczne związane z posthumanizmem będą od początku silnie związane z myślą utylitarystyczną, głównie za pośrednictwem Nica Bostrom'a oraz Davida Pearce'a. W 1998 roku założyli oni World Transhumanist Association (obecnie Humanity+), jednym z celów organizacji jest etyczne korzystanie z nowych technologii. Transhumanizm pokłada ogromne nadzieje w rozwoju nanotechnologii, nanomedycyny, biotechnologii, inżynierii genetycznej, zastosowaniem komórek macierzystych czy transgenezy (transgenesis)¹⁰, zdając sobie przy tym sprawę z możliwych nadużyć nowych technologii. Korzystanie z nowej technologii, dla realizacji założeń transhumanizmu, nie może być więc pozbawione refleksji bioetycznej oraz debaty społecznej. Jest ona niezbędna za względu na powszechność zagadnień pośrednio związanych z transhumanizmem. Udoskonalanie człowieka, ma się odbywać głównie przy pomocy nowych technologii np.: inżynierii genetycznej, która ma przyczynić się do ewolucyjnej eliminacji wad. Nie jest to jednak jedyna możliwość. Zjawisko cyborgizacji okazuje się być szerokim pojęciem, zwłaszcza w kwestii medycyny. Korekty wad wzroku, implant czy w końcu medycyna regeneracyjna są również formą udoskonalania człowieka. Cyborgizacja jest więc nieuniknioną konsekwencją rozwoju wiedzy

⁶ N. Bostrom, Transhumanism values, <http://www.nickbostrom.com/ethics/values.html>, dostęp 15.12.2014

⁷ *ibidem*

⁸ Transhumanism Declaration, <http://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-declaration/>, dostęp 12.12.2014

⁹ N. Bostrom, *ibidem*

¹⁰ Humanity +, Mission, <http://humanityplus.org/about/mission/>, dostęp 12.12.2014

naukowej, co jeszcze bardziej rozszerza problemy bioetyczne związane z udoskonaleniem człowieka.

Problemy etyczne, które będą towarzyszyły rozważaniom post- czy transhumanistycznym dotyczyć będą następujących zagadnień:

- etyczne konsekwencje technologicznego udoskonalanie człowieka
- dylematy związane z zastosowaniem nowych technologii
- etyczny obowiązek międzygatunkowej solidarności (refleksja etyczna nad uważanymi za słabsze formami życia)
- gwarancja równego dostępu w korzystaniu z nowych technologii
- granice ingerencji w ludzki organizm
- redefinicja człowieka, włączająca zagadnienie cyborgizacji

Część z wymienionych zagadnień od wielu lat obecna jest w rozważaniach bioetycznych. Obecnie jednak należy pamiętać, iż postęp w dziedzinie medycyny jest nieunikniony. Człowiek od zawsze dążył do polepszania jakości swojego życia, wydłużania go, czy możliwości uleczenia chorób uważanych za nieuleczalne. Idąca w parze z transhumanizmem medycyna regeneracyjna daje nadzieje na znalezienie efektywnych sposobów na poprawę jakości życia wielu osób. Wymaga ona jednak stawienia czoła rodzącym się problemom etycznym oraz ponownego rozpatrzenia zastanych już zagadnień.